

Landhöjning | 6

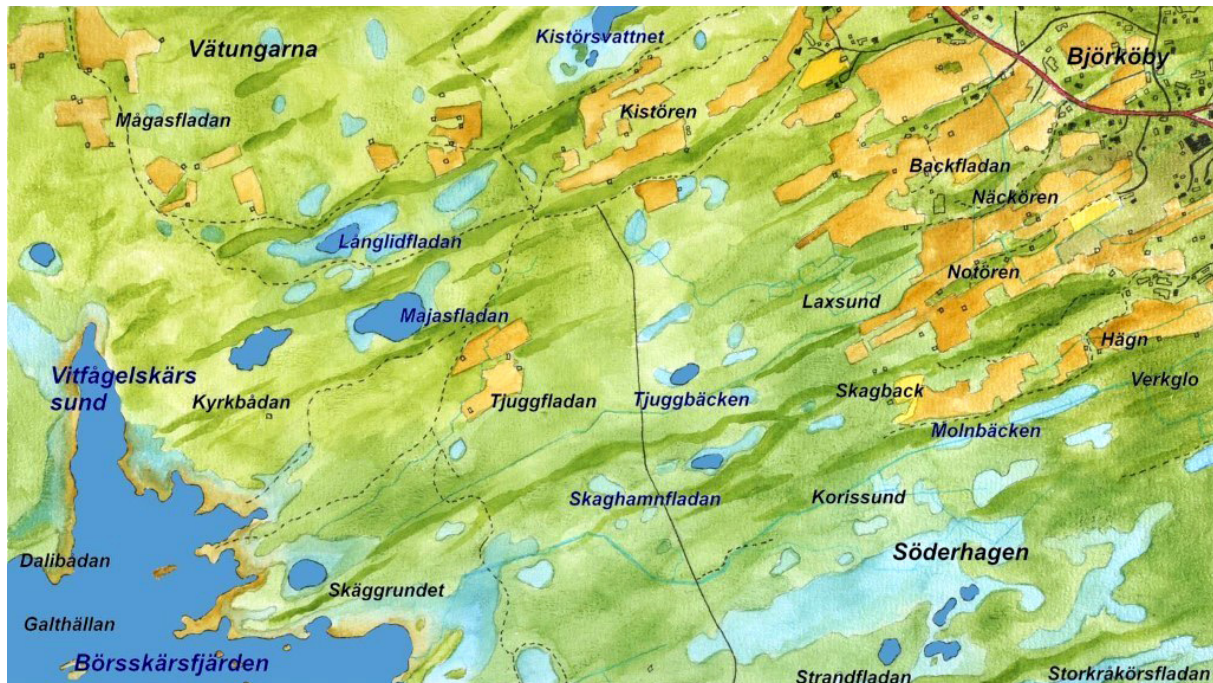
Flador, glon och glosjöar

UPPDRAG / FAKTATEXT / NIVÅ 3

Landhöjning | 6

Flador, glon och glosjöar

Det finns många träsk och åkrar i Kvarkens skärgård som kallas "flada" eller "vik", trots att de inte sitter ihop med havet. Vad tror du att det beror på? ILLUSTRATION: Liselott Nyström Forsén

1.

Titta på kartan och fotografierna och fundera över följande frågor. Ni kan fundera för er själva eller diskutera med varandra, men ni måste inte kunna svaren. Ni har ungefär 5 minuter på er.

- Hittar du några Ortsnamn på kartan som slutar på -fjärden, -fladan, -sundet, -viken, -glon?
- Vad säger Ortsnamnen om landhöjningen i området?
- Hur tror du att landskapet såg ut här när platserna på kartan fick sina namn?

2.

Läs texten om hur flador, glon och glosjöar bildas. Kom på ett sätt att visa hur glosjöar bildas och hur de kan se ut i landskapet. Förbered en liten presentation om det. Ni har ungefär 15 minuter på er.

3.

Presentera er glosjö för de andra och berätta om den.

I er presentation, besvara följande frågor:

- Hur går det till när en havsvik blir till en glosjö?
- Vilka olika stadier går en vik igenom från dess att den sitter ihop med havet tills den har blivit en sjö?
- Varför är flada- och glostadierna viktiga för Östersjöns ekosystem?

Landhöjning | 6

Flador, glon och glosjöar

I Kvarkens skärgård finns det många grunda sjöar nära havet. De kallas för glosjöar och bildas i flera stadier när landhöjningen lyfter upp marken ovan havsnivån. FOTO: Seppo Lammi

I Kvarken är skärgården grund och på flera ställen finns det som pärlband av sjöar i anslutning till havet. De här sjöarna kallas för **glosjöar** och brukade tidigare vara grunda vikar i havet. Efter att inlandsisen hade smält var alla nuvarande glosjöar djupt under havsnivån, men genom landhöjningen har många av dem nu lyfts upp ovanför vattenytan och blivit till sjöar.

För ungefär 115 000 till 11 000 år sedan hade vi en istid här. Hela Norden och delar av Tyskland och Storbritannien låg under en tjock inlandsis. Tyngden från den tre kilometer tjocka inlandsisen pressade ner jordskorpan här närmare 1000 meter. När

inlandsisen började smälta för omkring 20 000 år sedan, lättade tyngden och marken började höja sig igen (det är det vi kallar för **landhöjning**). För ungefär 10 500 år sedan, när isen precis hade smält bort över världsarvet, var jordskorpan här fortfarande nästan 300 meter lägre än den är idag. Hela Kvarkens skärgård låg under vatten och i Höga Kusten stack bara de allra högsta bergstopparna upp som små öar i havet. Över hela landskapet låg ett tjockt lager morän som hade kommit dit med inlandsisen. I moränen på havsbotten fanns grunda gropar som landhöjningen så småningom förde upp till havsytan.

MORÄN kan betyda två olika saker:

- 1) En blandning av lera, sand, grus, sten och block som flyttats runt av inlandsisen. Den ligger som ett tjockt täcke över de områden som täcktes av is.
- 2) En geologisk formation som bildats under inlandsis, till exempel De Geer-moräner.

Glosjöar bildas i flera steg. Det första steget kallas för **flada**. En flada är en grund havsvik som är uppbyggd av morän med en liten tröskel ut mot havet. Fladan är väldigt grund, bara en till tre meter djup på det djupaste stället.

Varje år gör landhöjningen att marken höjs ungefär nio millimeter. När marken höjs stiger också fladorna. Efter ett tag har tröskeln kommit så högt att viken är nästan helt avskuren från havet. Det är bara vid stormar eller riktigt högt vatten som havsvatten kan komma in i viken. Då kallas den för ett **glo**. Det är vanligt att det rinner en liten bäck från gloet till havet, så att fiskar och andra djur kan simma fram och tillbaka.

Till sist har glon höjts så mycket att den helt och hållet tappar kontakten med havet. Då kallas den för en **glosjö**. Glosjöar får sitt vatten från nederbörd och därför blir vattnet i dem till slut sött istället för bräckt. Efter många tiotals år finns det så mycket växter i glosjöarna att de inte längre är sjöar – istället har de blivit till våtmarker.

Flador och glon är viktiga för Östersjöns ekosystem. Eftersom de är små och grunda blir de snabbt varma på våren. Det samlas också mycket näring i dem och tröskeln ut mot havet ger skydd mot stora vågor. Därför är de väldigt bra platser för små fiskyngel som behöver en trygg plats att växa upp på. Både abborrar och gäddor kan leva sin första tid i flador och glon. När de blir stora och starka simmar de ut i Östersjön. Många av de fåglar som häckar i Kvarkens skärgård äter fiskyngel och matar sina ungar med dem.

På nästa sida kan ni se hur glosjöar bildas.

BRÄCKT VATTEN

är en blandning av sött och salt vatten.

ILLUSTRATION: Liselott Nyström Forsén

Bilderna ovan visar hur en flada blir till en glosjö. 1) En grund vik höjs långsamt upp ur havet. 2) Fladan är en bassäng med en liten öppning ut mot havet. 3) Gloet har nästan ingen kontakt med havet. 4) När bassängen har höjts så mycket att inget havsvatten kommer in har den blivit en glosjö.